

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ ԸՆԴՈՒՄ 27 ՅՈՒՆԻՍԻ 1863

ԹԻՒ 706

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ 27 ՅՈՒՆԻՍԻ

Երբոքայի լրագրութիւնները մասնաւորապէս զբաղեալ են խորհրդական խնդրոյն վերայ, որուն լուծումը դժբաղդաբար օրըստ օրէ կը գծուարանայ : Խորհրդական իւր պատասխանը յուղարկեց երեք տէրութեանց ըրած բարեկամական առաջարկութեանը : Այս պատասխանը հաստատուն կը մնայ 'ի վերայ բարոյական համեմատութեան (սօցիալիզմի) , որ պէտք է, կըսէ, միաւորել զմեծ տէրութիւնները , դէմ դնելու համար ապստամբական ոգւոյն յայտնի շարժմանը ամեն երկիրներու մէջ , և որ այսօրուան օրս կենդանացեալ է 'ի խորհրդական : Խորհրդական կառավարութիւնը կը ծանուցանէ մասնաւորապէս Վաղդիոյ կառավարութեան , թէ Վարիկ մայրաքաղաքը այս ապստամբական շարժման գլխաւոր վտարաններէն մէկը եղած է , ուր բոլորիացի գաղթականութիւնը իւր քննիչական յարաբերութիւններէն օգուտ քաղելով , ընդարձակ դաւակցութիւն մի կարգադրած է , որուն նպատակը հասարակաց կարծիքը մոլորեցնելն է : Վաղդիոյ մէջ զբաղաւորութիւններ և վստահամբալ լուրեր տարածելով Խորհրդական դէմ : Խորհրդական գաղթականութիւնն է որ անկարգութիւնը հաստատուն կը պահէ Խորհրդական թագաւորութեանը մէջ , թէ՛ նիւթական նպաստներ յուղարկելով և թէ՛ իրեն ստուգութիւն տարածելով թէ օտար տէրութիւնները զինու զօրութեամբ միջամուխ պիտի ըլլան 'ի նպատակ ապստամբութեան :

Այս ազդեցութիւնը այսօրուան օրս ամենէն զըլ խաւոր աղբիւրն է ապստամբական շարժմանը . որ , առանց նոյն ազդեցութեան , մինչև ցայսօր դադարած պիտի ըլլար օրինաց զօրութեամբ և ժողովրդական ջոյց տուած անտարբերութեամբ : Ահա այս է պատճառը որ իրաց ցաւալի վիճակը կերկարի :

Խորհրդական կառավարութիւնը այս պատճառները յառաջ բերելէ ետև , կը յաւելու թէ հաճելի է իրեն հաւատալ թէ յետ այսօրիկ Վաղդիոյ կառավարութիւնը թոյլ պիտի չտայ որ անարժան կերպիւ գործածուի Վաղդիոյ անունը 'ի նպատակ ապստամբութեան Խորհրդական և Երբոքայի մէջ :

Սօսերս Անգլիոյ երեսփոխանաց ժողովոյն մէկ նիստին մէջ երկար վիճաբանութիւններ եղան Խորհրդական գործոց վրայ : Երբ լէրմըրսթըն 'Սեմին Բրիտանիոյ կառավարութեան քաղաքականութիւնը պաշտպանելով ըսաւ թէ միջամտութեան միակ հիմը Վէնայի դաշնագրութիւնն է : Զեյնալ ազնուական լուրեր իւր ցաւը յայտնեց որ Խորհրդական չեղուկներ զինադադարումը , և այս բանը անկարելի կընէ ըսաւ , բանախօսութեանց յաջողութիւնը : Երբ լէրմըրսթըն իւր ատենաբանութիւնը վերջացուց զրուցելով թէ Անգլիոյ կառավարութեանը այժմ ուրիշ բան չմնար ընելու , բայց միայն համաձայնիլ Վաղդիոյ և Եւսարիոյ հետ 'ի մասին Խորհրդական գործերու պատասխանին :

Եկամտից տեսուչ միստր Վլէտսթըն միստր Զօրսման երեսփոխանին պատասխանելով , իւր զարմանքը յայտնեց 'անոր խիստ համարձակ պահանջմանը վերայ , որով Խորհրդական զտուելիւ կը խնդրէ Խորհրդական : Անգլիոյ կառավարութեան քաղաքական ընթացքը այս խնդրոյն մէջ 'նման պիտի ըլլայ Խորհրդական համար 'ի գործ գրուած ընթացքին , այսինքն դեպքականութիւնն 'ի զատ ուրիշ բան չկրնար ըլլալ և այս միայն է հասարակաց կարծեաց ճշմարիտ յայտարարութիւնն :

Կըսուի թէ Անգլիոյ պաշտօնէից ժողովոյն մէջ տարաձայնութիւն կայ 'ի մասին բոլորիական խնդրոյն և յիշեալ ժողովը երեք գրեթէ հաւասար կու-

տակցութեանց բաժնուած է : Մէկ կուտակցութիւնը կուզէ որ խաղաղասիրական ջոյց մի ըլլայ ընդդէմ Խորհրդական , դեպքականական յարաբերութիւնները դադարեցնելով , երկրորդ կուտակցութիւնը բաւական հաւելով մինչև ցայսօր եղածները կուզէ որ այսուհետև դադարեցնեն զբանախօսութիւնները , երրորդը արժան կը համարի շարունակել զբանախօսութիւնները և աշխատիլ մինչև վերջը 'ի նպատակ բոլորիացուց , առանց միայն մի պատճառելու Խորհրդական և Անգլիոյ մէջ եղած բարեկամական յարաբերութեանց :

Ինչպէս կը տեսնուի , այս երեք կուտակցութիւններն ալ , եթէ իրօք տարաձայնութիւն կայ պաշտօնէից խորհրդական մէջ , հաճութիւն չունին Խորհրդական դէմ պատերազմ : Հրատարակելու բոլորիական դժբաղդ խնդրոյն համար :

Յունաստանի գործերը միևնոյն ձևերով կացութեան մէջ կը գտնուին : Թէպէտև Աթէնքի մէջ խռովութիւնը դադարած է , բայց նահանգաց մէջ կուտակներ և իրարու դէմ յարձակումները կը շարունակուին : Մանիսթները Սթրաթայի դէմ յարձակեցան և Աթէնքի կառավարութիւնը շատ նեղութիւն կը բաշէ անոնց յարձակման դէմ գնելու , ըստորում զօրաբանակին մէկ մասը չուզէր հնազանդիլ կառավարութեան տուած հրամանացը :

Յունաստանի նորընտիր թագաւոր Ղէորդ Առաջին համարձակիլ երթալ Աթէնք և իւր թագաւորական դասը նստիլ , և կուզէ որ երեք պաշտպան տէրութիւնները իւր հրամանացը ներքև բաւական զօրք դնեն 'ի պաշտպանութիւն իւր անձին և առ 'ի կարող ըլլալ հասարակաց անգործութիւնը հաստատուն պահէ : Յունաստանի մէջ պատահած վերջին ծանր խռովութիւնները , ինչպէս մեր ծախընթաց թուովը գուշակած էինք , տխուր տպաւորութիւն մի ըրին հանրամարտի կառավարութեան վերայ , որ մտածեց թէ ծաղկահասակ թագաւորին շատ դժուար պիտի ըլլալ հասարակաց անգործութիւնը վերահաստատելու այնպիսի երկրի մը մէջ , ուր նոյն իսկ զօրաբանակը երկարատևութեան գործիք մըն է : Այս մտօք յայտարարութիւններ յուղարկուեցան հանրամարտի կառավարութեան 'ի լոնտոն , և շատ հաւանական է թէ զաղղիացի և անգլիացի ղեկավարական զօրութիւնք պիտի գան Աթէնք և ժամանակ մի պիտի մնան 'ի պաշտպանութիւն նորընտիր թագաւորին և անոր ընելու ազգօգուտ տնօրէնութեանց :

Ամերիկայի մէջ մեծ պատերազմ մի տեղի ունեցաւ 'ի Վեգիսպուրի և մեռելոց ու վիրաւորելոց թիւը 50 հազար հոգիի կը հասնի կըսեն , այսինքն 20 հազար հիւսիսային զօրաբանակէն և 30 հազար հարաւային նահանգաց զօրաբանակէն : Զաղթութիւն հիւսիսային զօրաց ձեռքը մնաց , և ըստ երևմանց հարաւային միացեալ նահանգները շատ տկարանալու վերայ են , ու կըսուի թէ հաշտութիւն ընելու մեծ փափագ կը ցուցնեն : Հարաւային դաշնակցութեան երկրորդ նախագահ միստր Սթիվենս Վաշինգթըն եկաւ հաշտութեան առաջարկութիւններ ընելու , բայց տակաւին յայտնի չէ թէ հիւսիսային դաշնակցութիւնը պիտի ընդունի թէ պիտի մերժէ դանդաղ : Հարաւային գոտնակցութիւնը կառավարիչ որ երկու դատ կառավարութիւն հաստատուի , մէկը հիւսիսային և միւսը հարաւային նահանգաց դաշնակցութեան համար , բայց երկուքին նախագահ մէկ ըլլայ , այս կերպիւ հիւսիսային նահանգները չեն կրնար խառնուիլ հարաւային նահանգաց գործերը և երկու դաշնակցութիւնները մէկ նախագահ ունենալով մէկ հասարակագետութիւն կրնայ համարուիլ և օտար տէրութեանց առջև կրնայ միմիայն քաղաքական ընթացք ունենալ :

Վորքուէն Յուլիսի 17 ամսաթուով հետեւեալ խորհրդածութիւնները կը գրեն , որոնք ուղարկուած են արժանի են :

“Աթէնքի մէջ պատահած արեւնահեղ կռիւները մեծապէս ցրտացուցին եռանդը անոնց ամենուն , որ Յունիական կղզեաց Յունաստանի հետ միաւորութիւն տեսնել կը փափագէին : Ասոնք իրենք իրենց կըսեն , “եթէ Յոյները այժմ իրարու հետ կը խառնուին պաշտօններ ձեռք բերելու համար , որոնք առժամանակեայ են ինչու որ թագաւորը տակաւին չէ հասած . հապա ինչ պիտի ընեն երբ որ Յունիացիները , որոց մէջ այնքան պաշտօնակալներ կան և 'ի վաղուց անտի հրապարակական գործքեր տեսնելու սովորած այնքան բանիւրուն անձինք , ինչ պիտի ընեն երբոր ասոնք պահանջելու ըլլան իրենց երկրին համար պաշտօններու մասնակցութիւն մի որ համեմատ ըլլայ եօթ կղզեաց եկամտիցը : Այս պահանջմունքը թէպէտև օրինաւոր է , միթէ ևս առաւել պիտի չորոքե՞ք վերջին ծայրը հասած կիրքերը . և յայնժամ ինչ շահած պիտի ըլլամք միաւորութեանէն” : Այս մտածութիւնը դող կը պատճառէ մեր խաղաղասէր հայրենակցաց : Վանքի մեր ընելու զոհողութեանց փոխարէն , ո՞վ գիտէ որ պիտի չտեսնեմք մեր պողաբեր դաշտերը յաւեր դարձուցեալ և մեր ճարտարագործութիւնը ջնջուած : Ո՞վ գիտէ եթէ պիտի չտեսնեմք համազգային պատերազմ մի , որ կատարեալ կործանում մի պիտի օպառնայ մեր ծագեալ կղզեացը :

“Լանաւոր անձինքը , այսինքն անոնք որ շատակ դատողութիւն կրնեն ամեն բաներու վերայ և առանց կողմնապահութեան քննութիւն կրնեն միաւորութեան օգտից և միասուցը վերայ , այսպէս կըսեն . “Մեր անձինքը և մեր ինչքը այժմ կատարեալ ապահովութեան մէջ կը գտնուին և միանգամայն ամենքս ալ կատարեալ ազատութիւն կը վայելեմք : Եւսաղակութիւն , գործութիւն և այլն դրեթէ անծանօթ բաներ են մեր երկրին մէջ : Մեր արմատաց հունձքը , մեր խաղողներուն հունձքը և մեր գինիները , դաշտերու ու լեռանց մէջ տեղ եղած շտեմարաններու մէջ կը պահուին , այսու ամենայնիւ ոչ ոք չգպչիլ անոնց : Ինչու որ Յունիական կղզեաց բնակիչքս մեծ յարգութիւն ունինք հասարակաց բարեկարգութեան համար և քաղաքակրթութեան մէջ բաւականապէս յառաջացեալ ենք : Բայց ինչ չարիք պիտի չպատահի արդեօք , եթէ Վիրթաքս մի կամաւոր նման ուրիշ հաշակաւոր որ և է աւազակապետ մի (քանզի աւազակապետներ պակաս չեն Յունաստանի մէջ) համարձակութիւն ունենար անպատիժ պտըտելու մեր օրհնեալ երկրին դաշտերը և լեռները” :

“Ասոնք խիստ հիմնաւոր խորհրդածութիւններ են , որոց վերայ պէտք է որ իւրաքանչիւր Յունիացի ծանր ուղադրութիւն մատուցանէ :

“Յունիական կղզեաց եկամուտը 230 հազար լիւա սթէրլինի կը հասնի . և այս գումարը բաւականէն աւելի է կառավարութեան ամեն հարկաւոր ծախուցը համար : Խոլոր պաշտօնատարները առատ 'վարձք կընդունին և 19 տարի ծառայութիւն ընելէ ետև իրաւունք ունին քաշուելու ' իրենց վարձուց կէսը ընդունելով : Բայց երբոր միաւորութիւնը 'ի գործ դրուի , այս եկամուտը անհետ պիտի ըլլայ , ստիպու դական կարօտութիւններէն Յունաստանի , որուն եկամուտը երբեք պիտի չկրնայ հաւասարիլ իւր ծախուցը . ուստի Յունիական կղզեաց պաշտօնակալաց տարեկան վարձքը պիտի նուազի և հետեւաբար առանց բարեկեցութիւնը ու անկախութիւնը պիտի ջնջուի և պաշտօններուն արժանաւորութիւնն ալ բոլորովին պիտի վերնայ :

“Բայց 'ի մաքսի իրաւունքէն զօր Յունիական կղզեաց բնակիչները կը լծարեն դուրս ելած և ներս

մտած տարանքներուն համար, և բայց 'ի գրողմանիք թղթերէն, ուրիշ տուրք չեն վճարեր: Բայց երբ որ միաւորութիւնը կատարուի, կալուածոց վերայ ծանր հարկ պիտի վճարեմք, նմանապէս տասանորդ դալան հարկ (էօշիւր) բայց յայտնա՛ն խաշանց վերայ և արօտի համար և ուրիշ շատ բաներու համար տուրք պիտի վճարեմք: Այսօրուան օրս զինուորաւորութենէ ազատ եմք և յայնժամ այս բեռն ալ պիտի ծանրանայ մեր թիկանց վերայ:

«Յօնիական եօթ կղզիներէն դուրս ելած ապրանաց արքեպիսկոս արժեքը 3 միլիոն 500 հազար լիւա սթէրլինի կը հասնի. այն ինչ բոլոր Յօնիաստանէն տարին հազիւ թէ 5 միլիոն լիւա սթէրլին արժեքով ապրանք դուրս կը լինէ: Այս երկու գումարը իրարու բաղդատելով՝ Յօնիաստանինը Յօնիական կղզեաց գումարէն երբորք մասէն քիչ մը աւելի զանազանութիւն մի ունի: Սակայն եօթ կղզեաց բնակիչները 250,000 հոգի են և Յօնիաստանը մէկ միլիոն ժողովուրդ ունի. ուստի այնինչ ժողովուրդը քառասունիկ աւելի է, դուրս ելած ապրանց արժեքը կրկնապատիկն անդամ չկայ: Սխառութիւնը անտարակոյս մեր առեւտրոյն օգուտները կ'մ պիտի բաժնէ կամ պիտի անհետ ընէ. օգուտներ՝ որոնք օրըստօրէն աւելցնելու վերայ են մասնաւորաց հարստութիւնը և ստորին կարգի անձանց բարեկեցութիւնը:

«Գաղտնի քուէարկութիւնը՝ որ Յօնիական կղզեաց մէջ քսան տարիէ 'ի վեր 'ի դործ կը դրուի մեծ բաւելիարդութեամբ և ճշգրտութեամբ, գաղտնի քուէարկութիւնը կը սեպէ անուշով միայն պիտի մնայ և այլն»:

Ահաւասիկ Ռուսաց արտաքին գործոց պաշտօնեայ մօտիւ Բորիշչեֆի իշխանին նամակը 'ի պատասխանի Գաղղիոյ կառավարութեան նամակին 'ի մասին բռնիական խնդրոյն: Այս նամակը՝ ըստ սովորութեան, ուղղեալ է Փարիզի Ռուսաց դեսպան տը Պիետպէի սեպուհին:

Մեծարգոյ տէր,

Բէշչեստուրկ, 1 Յուլիս 1865:

Ընկալայ Մօնթէյէլլօ դքսէն (Գաղղիոյ դեսպանն է 'ի Բէշչեստուրկ) Գաղղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնէին նամակը, որուն օրինակը ներկայեցաւ պիտի գտնէք:

Յայտնի է ձեզ թէ սիրով և յարգութեամբ ընդունած էինք Գաղղիոյ կառավարութեան բարեկամական զգացմունքը. որոյմէ շարժեալ կը յայտնէր մեզ իւր բաղձանքը շուտով վերականգնելու մի արտաքին Բոլնիայի շրջութեան: Կարախանայինք նաև տեսնելով թէ 'Կոյլէնի դաշինքը աղէկ հասկացած էր մեր բարեկամութիւնը, որով իւր առաջին նամակին պատասխանը գրած էինք:

Մեր յիշեալ նամակին նպատակը՝ ոչ միայն Գաղղիոյ կառավարութեան բաղձանքը կատարել էր, որ խիստ բարեկամական կերպիւ յայտնուած էր մեզ, այլև մեր աշայց առջև ունէինք զբարոյական համընդհանրութիւնը (սօցիալիզմ) որ հաստատուած է մեծ տէրութեանց մէջ 'ի ներկայութեան ապստամբական տարերայց յայտնի շարժմանը որ ամեն երկրներու մէջ կը տեսնուի, և որ այսօր կեղծ նացեալ է Բոլնիայի թագաւորութեանը մէջ, և ահա այս պատճառաւ Բոլնիայի խռովութիւնը եւրոպական խնդրոյ մը կերպարանք կը նկատուի:

Այս բանին վերայ Նաթանի կայսեր ծանր ուշադրութիւնը հրաւիրելու պարտաւորեալ էինք. վստիկ յիշեալ շարժման գլխաւոր վարարաններէն մէկը նոյն իսկ Փարիզի մէջ կը գտնուի: Բոլնիայի գաղթականները 'ի բնէն ընկերական յարաբերութիւններէն օգուտ քաղելով, ապստամբական ընդարձակ միաբանութիւն մի կարգադրեցին յիշեալ մայրաքաղաքին մէջ, որուն նպատակն է մէկ կողմանէ Գաղղիոյ հասարակաց կարծիքը մոլորեցունել վատաշանքաւ լուրեր և գրաւորութիւններ տարածելով Ռուսիոյ դէմ, միւս կողմանէ հաստատուն պահել անկարգութիւնները Բոլնիայի մէջ թէ՛ նիւթական օգնութիւններով, թէ՛ գաղտնի աղբային կառավարութեան մի աշուղ և թէ՛ մանաւանդ համոզելով զհասարակութիւնը թէ օտար տէրութիւնները զինուորաւորութեան միջամտիս պիտի ըլլան 'ի նպատակաւ պատմութեան և անոր յաւանական բաղձանքը 'ի դործ դնելու համար:

Այս ազդեցութիւնը այսօրուան օրս Բոլնիայի սպիտակաշոր շարժման գլխաւոր աղբիւրն է. և առանց անոր՝ ապստամբութիւնը մինչև ցայսօր զսպուած պիտի ըլլար օրինայ գործադրութեամբ. քանզի ժողովրդեան ամենամեծ մասը ոչ միայն անտարբեր այլև մանաւանդ

հակառակ է այս խռովութեան: Ուրեմն այս բանին մէջ փնտելու է զբարոյական պատճառը որ կրկնցնէ իրաց ցաւալի վիճակը, որուն շուտով վախճան տրուելը ինչպէս մեր, նմանապէս Գաղղիոյ կառավարութիւնը կը խնդրէ յանուն խաղաղութեան և մարդասիրութեան: Ուստի յուսամք թէ յետ այսորիկ թոյլ պիտի չտայ որ Գաղղիոյ անունը չարաչար գործածեն 'ի նպատակաւ տաւրութեան Բոլնիայի մէջ, ինչպէս նաև բոլոր Եւրոպայի մէջ:

Այս խորհրդածութիւնները, մեծարգոյ Տէր, մասնաւորապէս կորոշին զնպատակը հրաւիրին զոր բրիք Գաղթիի գահձին. քանզի երբ որ կրկն մը մէջ բարեկարգութիւնը ծանրապէս շրջաւորուած է, դրացի տէրութիւնները չեն կրնար անտարբեր մնալ և միւս տէրութիւնները անտարակոյս կը պարտաւորին հոգ տանել ընդհանուր ապահովութեան նպատակաւ: Սակայն այս բանին համար դրական իրաւունք մի չեն կրնան ունենալ բայց 'ի այն իրաւունքէն որ հաստատեալ դաշնագրութեանց մէջ կը գտնուին: Այս պատճառաւ կը պարտաւորինք բարեկամական բարեխօսութիւններէն և բաւականութիւնէն դուրս ձգել որ և է անկարելի լինի մի Ռուսաց կայսրութեան այն մասանց վերայ, որոյ չէր իւր 'ի զ' շնորհիւ թեանց տեղ կ'ուզէ լինել:

Իսկ Բոլնիայի թագաւորութեան վրայ՝ Գաղղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեան մեր տեսութեանը համաձայն խորհրդներ առաջարկեց, հաղորդելով մեզ իւր գաղափարները 'ի վերայ մ'ընայ, որով կը կարծէ թէ կարելի է յիշեալ երկրին խաղաղութիւնը հաստատուել: Հաճութեամբ կը ծանուցանեմք թէ այս գաղափարները տարբեր չեն մեր վճախաւ կայսեր գիտաւորութիւններէն, ինչպէս ծանուցած եմ Սպրիլի 14—26 նամակաւ դրեալ առ Պրէշեֆ սեպուհին և որուն օրինակը՝ ձեր միջոցաւ յանձնեցաւ առ մասիւ Տրուէն տը Լուի:

Գաղղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեան նոյն ինքն կը խոստովանի թէ այս կարգադրութիւններէն շատերը մեր օգնութեամբ Տրուէն առաջարկած բարեկարգութեանց կը վերաբերին. որոյ մեծագոյն մասը արդէն վճարուած են կայսեր հրամանացը համեմատ կամ պատրաստուած են հետզհետէ յաջողութեամբ 'ի դործ դրուելու ըստ հաճութեան Նորին Ահալաւորութեան. որուն զիտաւորութիւնը պարզապէս յայտնուած է:

Այսու ամենայնիւ կը պարտաւորեմք յուշ ածելու թէ փորձառութիւնը յայտնապէս ցոյց տուաւ թէ որչափ պարտաւորական պիտի ըլլայ վատաշանքաւ այս կործանողութեանց ներգործութեանը վերայ՝ բարոյապէս խաղաղցնելու համար Բոլնիայի թագաւորութիւնը, նիւթական բարեկարգութիւնը և իշխանութեան յարգութիւնը վերահաստատուելէ յետոյ:

Որչափ ժամանակ որ պիտի տեսնուի այժման անկարգութիւնները, որչափ որ մնաւ անդ պիտի հաստատուն մնայ յոյսը օտար միջամտութեան մի, որ ապստամբութեան ամենէն հզօր շարժումը է, այս կացութիւնը արդէն պիտի ըլլայ, մէկ կողմանէ՝ կայսերական կառավարութեան որոշած ամեն կարգադրութեանց դործադրութեանը. և միւս կողմանէ՝ մերժել պիտի տայ զանոնք 'ի բոլնիայի ապստամբներէն թէ և նոյն կարգադրութիւնները ընդարձակուելու ըլլան, ինչպէս որ նշանակուած են Գաղղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեային: Քանզի անկարելի է որ քիչ մը աւելի կամ քիչ մը պակաս զօրութեամբ պայմանները, զորս մօտիւ Տրուէն տը Լուի նամակին մէջ յիշուած վեց յօդուածները կը յաւելնեն անցիլաշարութեան, անտեսական ինքնօրինութեան և աղբային երկաթուղիական ժողովոյն վերայ որոնք ըստ մասին արդէն 'ի դործ դրուած են, անկարելի է, կը տեսնուի, որ այս պայմանները կարենան հնազանդեցնել ապստամբները: Ընդհակառակն այս բաները պիտի տեսնենք անոնց անկարելիութիւնները զինուորաւորութեամբ միջամտութեան մի 'ի կողմանէ օտար տէրութեանց 'ի նպատակին չարազանց բաղձանայը. հետևաբար պիտի քաջալերուին հաստատուն մնալու իրենց այժման կացութեանը մէջ: Ուստի ինչ վախճան ձեռք բերելու որ կըցանկան տէրութիւնները, նոյն վախճանին հակառակ ներգործութիւն պիտի ստացուի յիշեալ կերպիւ:

Բայց յայտնա՛ն, մօտիւ Տրուէն տը Լուի նամակին մէջ երկու ուրիշ գաղափար ևս կը գտնուի. առաջինն է առեւտրականաց հաշտութիւն մի հաստատուն պահելով Բոլնիայի զինուորական այժման կացութիւնը և երկրորդն է զեականական խորհրդակցութիւն մի 'ի մէջութեանց, որոնք ստորագրած են Վէնայի դաշնագրութիւնը՝ որ եղաւ 1815 Մայիսի 27ին (9 Յունիս):

Առաջին գաղափարին համար կը պատասխանենք թէ որչափ և մեծ ըլլայ մեր փափաքը վստիկ արհեստագործ

թեան դադարման, դժուարին կերելի մեզ ճշգրիտ նախապէս գաղափարին դործնական արժեքը: Կարծեմք թէ Գաղղիոյ կառավարութիւնն ևս միևնոյն դժուարութիւնը պիտի ունենայ որոշելու համար զկերպարանքը և եղանակը բանախօսութեան մի, որուն նպատակը պիտի ըլլայ այժման զինուորական վիճակը հաստատուն պահել. քանզի ինչպէս կարելի է 'ի դործ դնել այս բանախօսութիւնը 'ի մէջ օրինաւոր կառավարութեան մի որ իւր հրամանաց ներքե կանոնաւոր զոտանակ մի ունի, և ապառնալայ վերայ հիմնեալ գաղտնի ժողովը մի, որուն կը ծառայեն անտառաց մէջ ցրուեալ ապստամբ գործադիր: Այս օրինակ տարբերաց մէջ միմիայն հնարաւոր իրաւաստութիւն (ոյտուրման) կայ, որ կրնայ յարմարել բարեկարգութեան հարկաւորութեանցը, կայսեր արժանաւորութեանը և Ռուսաց աղբիւրն ու զսրտանակին զգայմանցը, և այն է ապստամբաց հնազանդութիւնը: Երբ որ այս հնազանդութիւնը 'ի դործ դրուի, յայնժամ մեր օգնութեամբ Տէրը իւր առաջադրութիւնը զայնմանցը համեմատ պիտի վարուի ուրիշ սահման մի չունենալով բայց միայն իւր վեհապետական ամենէն անձուկ պարտաւորութիւնները:

Իսկ 'ի մասին երկրորդ գաղափարին որ է զեականական խորհրդակցութիւն մի, չեմ կրնար բռնել թէ Վէնայի 1815ին դաշնագրութեան ստորագրող տէրութիւնները իրաւունք չունին իրենց ներքին համագործակցութեան մեկտնելու թիւն տալ նոյն դաշնագրութեան պայմանացը որոյ գործակից եղան: Եւ թէպէտ ամեն հարկաւոր եղածները, բոլորեցան այս դաշնագրութեան ստաջին յօդուածոյն վերայ առանց գործնական վախճան մը յատուկ դաշն, այսու ամենայնիւ պարտաւոր ենք միշտ ընդունելու խաղաղաւորական մտք և տկնածութիւն ցոյցնելու համար, զխորհրդածութիւնները և գաղափարները, որոնք պիտի հաղորդուին մեզ դեսպանական յարաբերութեանց սովորական շաղկապով:

Բայց զեականական խորհրդակցութեան մի հրաւիրը այս միջոցով ինքն տալու իրաւանց սահմաններէն շատ կանցիլ: Վստիկ այս օրինակ ժողով մի, որուն նպատակը պիտի ըլլայ ներքին վարչութեան վերաբերեալ մանրամասն խնդիրները քննել, այս օրինակ ժողով մի ուզելով ուղղակի խոսնելու ըսել է օտար տէրութեանց ներքին գործոցը. և այս բանը մեծ տէրութիւն մի չկրնար ընդունել մանաւանդ որ հաստատուեալ դաշնագրութեանց մէջ յիշատակութիւն մի չկայ ոչ յայտնի կերպիւ և ոչ զօրութեամբ:

Կերելի մեզ, թէ 1815ին դաշնագրութեամբ հաստատուած ընթացքը յայտնապէս կը ցուցնի զիլրալը քրէնութեանց և որոշմանց որ կրնան տեսիլ ունեալ ի վերայ խնդրոց վերաբերելոյ, մէկ կողմանէ՝ ընդհանուր օգուտ մը և միւս կողմանէ վարչութեան մասնաւոր գործոց, որոնք վեհապետական սահմանադրութիւնաց կը վերաբերին: Այն ժամանակը գործնական կերպիւ զանազանութիւն մի որոշուեցաւ այս երկու տեսակ օգուտը միջոցաւ Ռուսիոյ, Սաւորիոյ և Բրուսիոյ արքանեաց, որոնք պատմութեան առաջնութիւններով, յարատեւ տեսութեամբ և անմիջական զրաջկութեամբ իրարու հետ կապուած ըլլալով, մէջքներին անձուկ համընդհանրութիւն մի կը հաստատուէր: Ուստի ամեն կարգադրութիւնները 'ի մասին ներքին վարչութեան և փոխադրութիւնները իրաւութեանց Բոլնիական երկրներուն, որոնք Վէնայի մէջ եղած խորհրդակցութեամբ անոնց իշխանութեան ներքե կը տեսնուի, այն ամեն կարգադրութիւնները կը տեսնուի զառ դաշնագրութեամբ հաստատուեցան ուղղակի յիշեալ տէրութեանց մէջ Սպրիլի 21ին (5 Մայիս) 1815: Եւ միայն ընդհանուր սկզբունքը, որ յիշուած են նոյն դաշնագրութեանց մէջ և որոնք կրնային պիտանի ըլլալ Եւրոպայի, նոյն սկզբունքը միայն արժանաւորուեցան Վէնայի ընդհանուր դաշնագրութեան մէջ, որ Մայիսի 27ին վաւերացաւ ստորագրութեամբ ամեն տէրութեանց որ հրաւիրուած էին գործակալաց ըլլալ այս սկզբանց:

Այսօրուան օրս այս ընդհանուր սկզբունքը վիճարանութեան ներքե չեն: Բայց վարչութեան մասնաւոր գործերը և ներքին կարգադրութիւնները կրնան օգուտ կար կերպիւ ենթակայ ըլլալ բանախօսութեանց 'ի մէջ յիշեալ երեք արքանեաց, ժամանակին ներկայ հարկաւորութեանցը և յատուկապէս թեանը հետ համաձայնելու համար իրենց Բոլնիական երկրները, որոյ վերայ կը տարածուին 1815ին դաշնագրութեան պայմանները: Կայսերական կառավարութիւնը այսօրուան ստորապատէ է այսպիսի բանախօսութիւն մի ընելու Վէնայի և Պէրլինի դաշնաց հետ:

ճարձ էստե, վարագոյրը բացուեցաւ ու յառաջագոյն
աշակերտները սկսան լ'ըշակ երկրորդ կոչուած ազ-
գային ողբերգութիւնը բառական յաջողութեամբ
ներկայացնել 'ի մեծ գոհութիւն բոլոր ներկայ գտ-
նուող ազգային և օտարազգի հանդիսականաց :

Արժան կը համարուի ծանուցանել թէ այս ողբեր-
գութիւնը նոր շինուած է երեք արարուածով, աշխա-
տասիրութեամբ Պալատական Սարգիս պատուելիին
և որ սիրով ու համակրութեամբ ընդունուեցաւ քա-
ղաքիս ուսումնականներէն :

Թատրերգութիւնը լմննալէ ետեւ, պարզեաբաշ-
խութիւնը սկսաւ և պարզեաներն էին, ըստ սովո-
րութեան, զանազան բարոյական և օգտակար դի-
քեր : Աւսումնական խորհրդոյն յարգոյ անդամները
այս միջոցիս ընդարձակ տպեալ տեղեկագիրներ
բաժնեցին : որոց մէջ աշակերտաց յառաջագոյն
թեան աստիճանները և անոնց վարուց վիճակը
նշանակուած են իւրաքանչիւրոյն անուամբը :

Այս պատուական հանդէսը վերջացաւ մեր գերա-
պատիւ տէր Պօղոս սրբազոտն Արքեպիսկոպոսին հա-
մառօտ աստիճանութեամբը, որով նախ ջերմանդ
բարեմաղթութիւններ ըրաւ վասն երկար կենաց մեր
օգոստափառ կայսեր, վասն բարօրութեան մեր վսե-
մափայլ ընդհանուր կառավարչին և յետոյ օրհնեց
քաղաքական ժողովը, ուսումնական խորհուրդը,
վարժապետները և այլն, և այլն :

Փարիզի վսեմափայլ օսմանեան դեսպանը Հիւ-
նիսի 13-25ին երեկոյին փառաւոր պարահանգէս մի
ըրաւ տօնախմբելու համար զտարեգաւոր զահակա-
լութեան օգոստափառ Ապտիւլ-Աղիզ կայսեր և ու-
րուն ներկայ էին Վաղդիոյ կառավարութեան անդամ-
ները, գեսպանաց խումբը և ուրիշ շատ երեւելի
անձինք : Փարիզի 1-ը 'իսկ և 1-ա 'իսկ անուան-
եալ երկու գլխաւոր օրագիրները երկարօրէն նկա-
րագրելով այս շքեղ հանդէսը և այնտեղ գտնուած
քանի մը երեւելի ու գեղեցիկ տիկինները յիշելով
1-ը 'իսկ օրագիրը այսպէս կըսէ վսեմափայլ Տատեան
Պօղոս—Պէյլին մեծաշուք գոտեր և թոռանցը համար
'իսկ քեզ հաւանաւ հայուհիք գոտեր և թոռանցը Տա-
տեան իշխանին, օսմանեան տէրութեան ընդհանուր
վարժապետին, որք խիստ շնորհալի կերպիւ արեւ-
ելեան գեղեցկութեան բոլոր առանձին յատկութիւն-
ներն ունին, սաստիկ ազդեցութիւն ըրին պարա-
հանդիսին սրահը մտած ժամանակին : Իսկ 1-ա 'իսկ
օրագիրը կը յաւելու նոյն ազնուաշուք շքեղ
օրերորդաց համար թէ, "Վրոյր հետաքրքիրներուն ու
նախանձոտներուն հայեացքն իրենց ձգեցին" :

Յիշեալ մայրաքաղաքին փառիւ անուն հայերէն
լրագիրը, յորմէ քաղեցինք այս ազգային տեղեկու-
թիւնները, այսպէս կը վերջացնէ իւր յօդուածը .

«Բայց Տատեան ազնուափայլ իշխանահիւնը իրենց
բնական գեղեցկութենէն 'ի զատ ունենալով նաեւ արեւ-
ելեան և եւրոպական կատարեալ կրթութիւն, հոյակա-
կան համալսութիւն և պարկեշտութիւն, աւելի 'իսկ
պայուցող ու շարժողութիւնը զրաւեցին և անոնց ակնածու-
թեանն արժանացան, որ ոչ սակաւ սրտով է ազդիս :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ՝ 24 ՅՈՒՆԻՍԻ

Վըհաստատեն թէ օսմանեան կառավարութիւնը
մօտերս զօրաբանակ մի պիտի կազմէ Շումլայի շրջա-
կանները, որպէսզի ամեն դէպքերու պատրաստ գրո-
նուի, եթէ Ներսիսայի այժմեան քաղաքականութե-
նէն ընդհանուր շփոթութիւն մի ծագելու ըլլայ,
ինչպէս որ կը վախճուի :

— Եկամտից տեսուչը անցեալ շաբթու հրաման
տուաւ 'իսկ արձագոյն 'իսկ պարագ ունեցող սեղա-
նաւորաց, որ յետ այսօրիկ իրենց պարտքը կայսե-
րական 'իսկամանոցին չհատուցանեն, այլ ուղղակի
արքունի դանձուն վճարեն : Այս կարգադրութիւնը
որուն ճշմարիտ պատճառը յայտնի չէ, զանազան
մեկնութեանց տեղի տուաւ և գլխաւորապէս հոչակ-
ուեցաւ թէ տարաձայնութիւն մի կայ 'ի մէջ 'իսկ
րագոյն 'իսկ և 'իսկամանոցին վարչութեանը : Այս
պատճառաւ, նմանապէս պաշտօնէից ժողովոյն փո-
փոխութեան ձայնին համար որ տարածուած էր, թէ
պէտեւ անհիմն կերպիւ, տէրութեան պարտաւորհա-
կաց (քօնսօլեթ) գինները առջի բերանը շատ իջան
և ետքէն քիչ մը բարձրացան :

— Անուղակի հարկաց խորհրդոյն անդամ Վէհայի
էֆենտին' նոյն հարկաց տեսուչ անուանեցաւ Հա-
լէպի մէջ, փոխանակ 'իսկհիւր էֆենտին : Եւ Կոս-
տանդնուպօլսոյ մաքսատան վաղեմի տեսուչ (նազիր)
Եֆէմ էֆենտին' անուղակի հարկաց խորհրդոյն
անդամ կարգեցաւ Վէհայի էֆենտին տեղը :

— Ամսոյ 14ին կիրակի օրը, Պէպէքի 1-ադարեան
կրօնաւորաց ուսումնարանին աշակերտաց պարզեա-
բաշխութեան հանդէսը փառաւորապէս կատարեցաւ
նախագահութեամբ մօսիւ Վէրնուլէ գերակմանին,
որ մայրաքաղաքիս Վաղդիոյ գեսպանատան խորհրդոյ
քարտուղար է : Այս երեւելի պաշտօնատարը պատ-
ուական աստիճանութեամբ մի գովեց 1-ադարեան
կրօնաւորաց անձնանուէր ջանքը Արեւելի մէջ վասն
քրիստոնէական դաստիարակութեան, որով կը կրթեն
ամեն ազգաց մանկուհիք : Պէպէքի ուսումնարանը,
ինչպէս յայտնի է, 'իսկհիւր Պօրէ հոռմէական գլխա-
ւոր քարոզչին վերատեսչութեան ներքեւ կը գտնուի :

— Միջազգիկ մանկանց և աղջկանց կրկին վար-
ժարանաց աշակերտներուն պարզեաբաշխութեան
հանդէսն ևս մեծ շքեղութեամբ կատարեցաւ կիրակի
օրը 'ի ներկայութեան իրենց ծնողաց և բազմաթիւ
հանդիսականաց : որոնք շատ գոհ եղան և ուրախա-
ցան անոնց յառաջագոյն ընթացքը տեսնելով :

— Մայրաքաղաքիս 'իսկհիւր 'իսկհիւր գաղղիներէն
լրագիրը երկրորդ ազգաբարութիւն (ավերդիսման)
մի ընկալաւ, կառավարութեան գէմ անհիմն լուրեր
հրատարակելուն համար :

— Մեծարդոյ մօսիւ 1-ա 'իսկհիւր ասպետը, որ մօ-
տերս խաղիւ ընդհանուր հիւպատոս անուանեցաւ
'իսկ 'իսկհիւր, անցեալ շաբթու հասաւ 'իսկհիւր
շողեմաւով, ընկերութեամբ իւր գերդաստանին, և
արժանաւոր պատուով ընդունուեցաւ իւր ազգայնոց
գլխաւորներէն :

— Սուրբ Երուսաղէմայ վանուց փոխանորդ գերա-
պատիւ տէր Սահակ վարդապետը, որ եպիսկոպոս
ձեռնադրուելու համար սուրբ Երուսաղէմէն գացած էր,
նոյն բարձր աստիճանը՝ սովորական շքեղ արարու-
թիւնով ընդունուելով 'ի վեհափայլ սրբազնա-
սուրբ տէր Սատթէոս Վաթուղիկոսէն, այս շաբ-
թու վերադարձաւ 'ի Կոստանդնուպօլսի : Վրոյր
թէ գերապատիւ տէր Սահակ սրբազան եպիսկոպոսը
հրաւիրեալ է, մօտերս սուրբ Երուսաղէմ վերադառնալ :

ՔԱՆԱԶԱՆ ԵՄԵՐԻՍ

Ձմիւռնիս, 27 Յուլիսի :

Մեր ընդհանուր կառավարիչ վսեմափայլ Ա. Նիկո-
լաւան անցեալ շաբթու հասաւ Իզմիր Ս. Ստեփանն ու
Թիւրքիէն վերադառնալով, ուր գացած էր նոյն քաղաքաց
կառավարչաց և պաշտօնատարաց ընթացքը քննելու :

— Օսմանեան կառավարութիւնը հրամանադր մի
յուզարիւրած է ստաւ, որով փոխադրութեան օրինաւոր
տոկոսը տարին հարուրին 12ի որոշուած է : Ղաւտոս
տաւարանները՝ այս դիմէն աւելի տոկոս աւանդելով պի-
տի դատապարտեն :

Յիշեալ հրամանադրը՝ տեղական կառավարութեան
միջոցաւ հաղորդուեցաւ մեծարդոյ հիւպատոսաց և հա-
տակ ազգաց երեսփոխանաց : Քաղաքիս Յունաց մեա-
րապօխտը իրենց եկեղեցեաց մէջ կարդացնել տուաւ
զայն 'իսկ ամենայն ժողովրդեան :

— Իզմիրի Պարսից նոր հիւպատոս մեծարդոյ միւրզա
Աբրահա Ղուլին այս շաբթու հասաւ 'ի Կոստանդնուպօլ-
սոյ և մեծ պատուով ու շքեղութեամբ ընդունուեցաւ
Պարսից հպատակներէն :

— Լոնտոնէն կը գրեն թէ Իզմիրի նախորդ Ռուսաց
ընդհանուր հիւպատոս մօսիւ տիմանով Ժերմանազարդ
ասպետը, որ իւր 'ի վաղուց անտի հաւաքած հելլենո-
կան հին դրամները յիշեալ մայրաքաղաքը յուղարկած
էր, մօտերս հրապարակական աճրդով (մէլլաթ) ծախել
տուաւ զանոնք : Այս հին դրամներէն շատերը հազուա-
դիւր են և Եւրոպոյի թանգարանաց մէջ անդամ չեն
գտնուիր : Այս պատճառաւ ամենքն ալ շուտով վա-
ճառուեցան 5000 լիւրա սթէրլին արժէքով :

— Մանչէսթէրէն կը գրեն թէ գերապատիւ Դոնա-
դարեանց Կարապետ վարդապետը, որ նոյն քաղաքին
Հայոց հոգեւոր հովիւն է, մօտերս Բանասիրական լրա-
գիր մի պիտի հրատարակէ :

— Անգղիոյ բարձրագոյն Յուլիսի 16—28ին դոյու-
ցաւ, և այս ամիս օգոստոսիս թաղուհին ատենա-

խօսութիւն մի ըրաւ, որուն մէջ բոլորիսկան գործոց
վրայօք գրուածները շատ խաղաղասիրական են : Ձկնի
բացատրելոյ զնախառն ընտանեկանաց զօրս իւր
կառավարութիւնը սկսած է ընկել Ռուսիոյ հետ, Եւ-
րին Վեհափառութիւնը կը յուսայ թէ իւր ջանքը նպաս-
տաւորաց պիտի ըլլան 1815ին գաղաղութեան գոր-
ծադրութեանը : որ բառական է, կըսէ, Բոլորիսկայի այժ-
մեան խաղաղութիւնը գաղղիներու :

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

Հիւր. ԱՆՏՈՍԱՐԱՆ ՕԳՈՍՏԱՓԱՆ ԿԱՅՍԵՐ ԱՄԵՆԱՅՆ
ՌՈՒՍԱՅ Դ ՁՄԻՆԻՆԻԱ

Համեմատ հիւպատոսական հրամանագրաց որ 'ի
5—15 եւ 9—21 Յուլիսի 1865, պարօնայք Ֆիլիպիս
Բերտիքիտիին եւ Սարգիս Տիրացուեանին յանձնուե-
ցաւ խնամակալութիւնը Յարաքիին եւ Յօհաննէս ան-
ուանեալ անցափանաւ որդոց հանգուցեալ Սարգիս
Սեմիթօն, Ռուսաց հպատակին, նմանապէս մահտե-
սի Յակոբ աղան Սեմիթեան երկրորդ խնամակալ ան-
ուանեցաւ, կառավարելու համար յիշեալ անցափա-
նաւ որդոց անձը եւ ինքըք ու հարկաւոր եղած միջոց-
ները 'ի գործ դնել առ 'ի անվնաս պահել անոնց օ-
գուտները՝ ինքզինքն անեւ յիշեալ ժառանգութեան
մասնակից եղողներուն օգուտները :

Իզմիր, 11—25 Յուլիսի 1865,
Հրամանաւ :

Ատենապարիս պաշտօն կատարող

Է. ՌԵՆԵԼԻՐԻ

ՁԱՆԱԶԱՆ ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

Յարգոյ քեր Տիմիթիին Անուանուողը, որ տեղ-
ւոյս օսմանեան դատաստանատան (մէհթէ) յատուկ
վկայութեամբ փոխանորդ կարգուած է Սաա Քար-
շէր տիկնոջ, կը ծանուցանէ հասարակութեան, որ
ծախու հանած է, նախ 'ի յիշեալ տիկնոջ մէկ տունը
որ երբեմն հանդուցեալ Սեմիթեան մահտեօն 'իսկհիւր
նէս աղային կը վերաբերէր, և որ Հայոց թաղին մեծ
փողոցը կը գտնուի 'ի երկրորդ՝ ուրիշ տուն մի թիւ 33
նմանապէս նոյն թաղին մէջ, և որ երբեմն Կարա-
պետեան Սարգիս աղային կը վերաբերէր 'ի երկրորդ՝
Կիրիտ խանը մաղապ մի, որ երբեմն հանդուցեալ
Սեմիթեան Սարգիս աղային ստացուածքն էր :

Անոնք որ կուղեն ծախու առուով յիշեալ տունները
և շտեմարանը ամէնը մէկտեղ, կամ անոնցմէ մէկը
կամ երկուքը զատ զատ, կը հրաւիրուին տեսնուիլ
յիշեալ Տիմիթիին Անուանուողըին հետ :

Քիրիա Մարիօ Փաքա տիկինը իմաց կուտայ
հասարակութեան, թէ ծախու հանած է իր յատուկ
ստացուածքը եղած մէկ մերթանց (մաղսպա) թիւ 21
որ Ջուխաճի Պեգեքեքին մեզն է :

Անոնք որ գնոյ առնուի կուգեն զայն, կը ման տես-
նուի թիր 'ի իրարայի Փաքային հետ, որ յիշեալ
տիկնոջ լծակիցն է :

Քիր Բանաօթի Սեմիթեանի, որուն խանութը
Քրանկայ թաղը միտար Բաղէրսն անդադարի վաճառա-
կանին տանը և անոր քով կը ծախուին զմանցն է,
կը ծանուցանէ հայազգի հասարակութեան թէ շտեմար-
դիներով կը վաճառէ Ռուսիայի առաջին տեսակ կոշի-
կ (սաւաղը, և պատուական խալկար, Եւրոպայի քաղ-
կապէս ընտր պանիր, Քիրիտ խալկար զէլի, շաքար,
խաչիկ, բրինձ, և այլն և այլն :

Յարգոյ Մեսուտ Էֆենտին, որ Իզմիր մեծ վեզիր
խանը կը նստի եւ Պաղարհներուն եւ ուրիշ վաճա-
ռականաց գրագրութեան վերաբերեալ ծառայութիւն-
ներ կընէ, կը ծանուցանէ հասարակութեան, թէ շու-
կաները առեւտրական գործոց մեջ գործածելու հար-
կաւոր եղածին ջափ թուրքերէն կարդալ եւ գրել
սովորեցնելու յանձնարու եղած է ջափաւոր վարձով
եւ նոր ու դիւրին ռճով : Ուստի անոնք որ կը ցանկան
այս օրինակ դաս առնուի, կը ման մեծ վեզիր խանը
Էրբալ ու տեսնուի յիշեալ Էֆենտին հետ :

Խալկար—տէր լրագրոյս,

Ղ. Ք. Պ. Պաշտօնաւոր :

ԻՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱՆՈՒՍՈՑ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ